

Wojna secesyjna

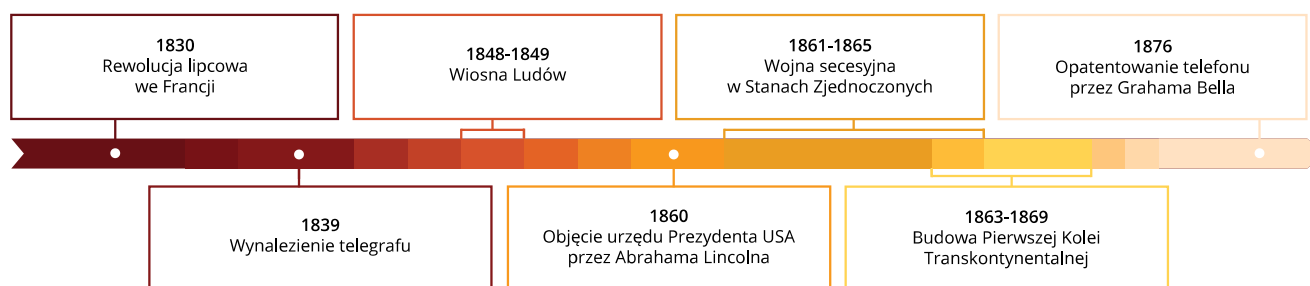
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Litografia przedstawiająca moment zabójstwa Lincolna. Od lewej: Henry Rathbone, Clara Harris, Mary Todd Lincoln, Abraham Lincoln i John Wilkes Booth.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Rozpowszechnione na południu Stanów Zjednoczonych niewolnictwo budziło sprzeciw natury humanitarnej i religijnej. Siła oddziaływania ruchu abolicjonistycznego, domagającego się jego zniesienia, wzrosła po 1830 r. m.in. dzięki skutecznej propagandzie wykorzystującej zeznania zbiegłych niewolników. Sprawa miała też implikacje polityczne: z obawy przed rozpadem kraju w 1820 i 1850 r. zawierano kompromisy zezwalające na istnienie niewolnictwa na Południu, także w nowych stanach utworzonych po wojnie z Meksykiem. Ostatecznie jednak narastające konflikty między Północą a Południem oraz silny ruch secesyjny na rzecz oddzielenia się Południa od reszty kraju doprowadziły do wybuchu krwawej wojny domowej.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Przeanalizujesz różnice między Południem a Północą Stanów Zjednoczonych w połowie XIX w.
- Opiszysz, dlaczego doszło do secesji stanów południowych.
- Scharakteryzujesz, jakie były konsekwencje wojny secesyjnej.

Przeczytaj

Północ kontra Południe

W drugiej połowie XIX w. Północ oraz Południe Stanów Zjednoczonych znacząco się różniły – zarówno pod względem społecznym, jak i gospodarczym, co było częściowo efektem systemu kolonialnego. Południe stawiało na rolnictwo, uprawę cukru, tytoniu i bawełny (to właśnie ona stanowiła ponad połowę eksportu Stanów Zjednoczonych), natomiast na Północy bardzo dynamicznie rozwijał się przemysł, który potrzebował wciąż nowych pracowników. Tam też przybywało wielu imigrantów z Europy, zachęcanych do tego przez lokalne władze, a niejednokrotnie także zmuszanych sytuacją ekonomiczną lub polityczną panującą w ich ojczyznach. Imigracja wpłynęła na odmienną strukturę społeczną Północy, wśród mieszkańców tej części Stanów więcej było osób o poglądach liberalnych (gdy tymczasem południowcy pozostawali w większości wierni ideom konserwatywnym).

Aby chronić przemysł przed europejską konkurencją, w Stanach Zjednoczonych wprowadzano cła na towary ze Starego Kontynentu. Państwa Europy w odwecie robiły to samo wobec amerykańskiej bawełny, co niekorzystnie wpływało na ekonomię stanów południowych. Północ oczekiwała wzmocnienia kompetencji i silnego, scentralizowanego rządu, który chroniłby gospodarkę i handel, tymczasem Południe było niechętnie takim pomysłem, ponieważ upatrywały w nich ingerencji w kompetencje poszczególnych regionów.

W listopadzie 1860 r., głównie dzięki poparciu stanów północnych, wybory prezydenckie wygrał Abraham Lincoln, którego południowcy postrzegali jako liberała i zagrożenie dla niewolnictwa. Bezpośrednią konsekwencją tego wyboru była [secesja](#) Karoliny Południowej, Missisipi, Florydy, Alabamy, Georgii i Luizjany – sześciu stanów, w których dominowała gospodarka plantacyjna oparta na pracy [niewolników](#). 4 lutego 1861 r. utworzyły one odrębne państwo: Skonfederowane Stany Ameryki, z własną konstytucją i prezydentem Jeffersonem Davisem. Wkrótce do konfederacji przystąpił również Teksas.

Gdy 12 kwietnia 1861 r. konfederaci ostrzelali wierny [Unii](#) Fort Sumter w Karolinie

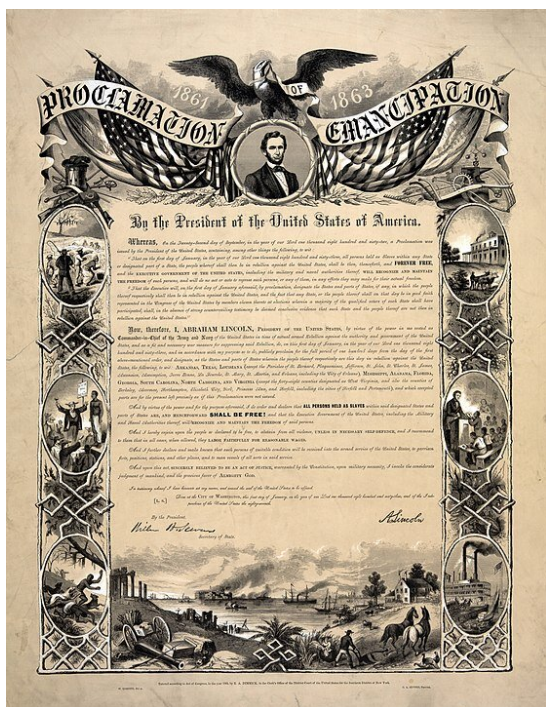
Abraham Lincoln (1809–1865) – amerykański polityk, prezydent Stanów Zjednoczonych w latach 1861–1865. W 1860 r. wygrał wybory prezydenckie z ramienia partii republikańskiej. Cztery lata później

Południowej, rozpoczęła się wojna secesyjna. Dla **Konfederacji** była to walka o uznanie jej suwerenności, natomiast dla Unii – o ratowanie jedności państwa, zwłaszcza że opuściły ją kolejne stany: Wirginia, Tennessee, Arkansas i Karolina Północna.

Południe było zdecydowanie słabsze gospodarczo, jego armia mniej liczna, a zapasy broni szczupłe. Jego atut stanowili natomiast dobrze wyszkoleni oficerowie i żołnierze, rekrutujący się z nawykłych do trudów traperów, myśliwych i farmerów. To właśnie sprawiło, że do połowy 1863 r. przewagę miały wojska Południa.

został wybrany na drugą kadencję. Nigdy nie skończył żadnej szkoły, był samoukiem. Pracował m.in. na roli, na promie oraz jako buchalter. Karierę polityczną rozpoczął od zasiadania w legislaturze stanu Illinois. Nie udało mu się jednak wygrać wyborów do Senatu. Popularności przysporzyły mu debaty na temat niewolnictwa z senatorem Stephenem Douglassem i kandydatem demokratów na prezydenta. Lincoln zginął w 1865 r. w wyniku zamachu dokonanego przez 26-letniego aktora i zwolennika niewolnictwa Johna Wilkesa Bootha podczas spektaklu *Nasz amerykański kuzyn*.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Punkt zwrotny

Reprodukcja Proklamacji emancypacji – aktu prawnego wydanego 22 września 1862 r. przez prezydenta Abrahama Lincolna, znoszącego niewolnictwo na obszarze Skonfederowanych Stanów Ameryki. Czego symbolem jest orzeł nad głową Abrahama Lincolna?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

O zwycięstwie Północy zadecydowały przewaga liczebna, przemysł, którego nie było na Południu, wykorzystanie nowoczesnej techniki (kolei i **telegrafu**) oraz panowanie na morzu.

Jesienią 1862 r. Lincoln ogłosił Proklamację emancypacji – **deklarację**, która od kolejnego roku znosiła **niewolnictwo** w całym kraju. Od tego momentu wojna secesyjna stała się również wojną o zniesienie tej formy przymusu i nierówności społecznej.

Kluczowe znaczenie dla losów wojny miała trzydniowa krwawa bitwa pod Gettysburgiem w 1863 r., która zatrzymała marsz konfederatów na Waszyngton. Armia północna, na czele której stali generałowie Ulysses Grant i William Tecumseh Sherman, zaczęła zadawać konfederatom kolejne klęski. Ten drugi brawurowym marszem przeciął terytorium Południa i zdobył Atlantę. W 1865 r. niedaleko Appomattox w Wirginii naczelny dowódca konfederatów, gen. Robert Lee, podpisał kapitulację. Jedność Stanów Zjednoczonych została przywrócona.

Bitwa pod Gettysburgiem. Decydująca i najkrwawsza bitwa wojny secesyjnej. Stoczona została w dniach 1–3 lipca 1863 r. pod miastem Gettysburg w stanie Pensylwania. Armia Północnej Wirginii gen. Roberta E. Lee została pokonana i poniosła ogromne straty w ludziach, których nie była już w stanie odrobić. W sumie w czasie tej bitwy zginęło ponad 50 tys. żołnierzy, w tym 28 tys. konfederatów. Wskaż wojska gen. Lee.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ciekawostka

Polacy w wojnie secesyjnej

Żołnierzy polskich walczących „za waszą wolność i naszą” można było spotkać na niemal wszystkich **frontach** wieku XIX. Brali oni udział również w wojnie secesyjnej, i to po obu stronach. Do najbardziej znanych polskich dowódców wspierających Unię należeli generałowie Józef Karge, późniejszy profesor językoznawstwa na uniwersytecie w Princeton, oraz Włodzimierz Krzyżanowski, który wyemigrował do Ameryki po nieudanym powstaniu w Wielkopolsce w 1848 roku. W stopniu pułkownika objął on dowództwo nad 58 Pułkiem Piechoty z Nowego Jorku, który oficjalnie określany był także jako *Polish Legion*. Jego żołnierze walczyli m.in. pod Chancellorsville i Gettysburgiem. W tej drugiej bitwie, tyle że pod flagą Konfederacji, wziął udział również inny oddział złożony z Polaków – 14 Pułk

Włodzimierz Krzyżanowski – amerykański generał, polityk, pierwszy amerykański administrator Alaski, kuzyn Fryderyka Chopina. Jaki mundur ma na sobie gen. Krzyżanowski?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Piechoty Luizjany, zwany Polską Brygadą. Jednym z jego założycieli był pułkownik Walerian Sułkowski. Ogółem w walkach wzięło udział ok. 5 tys. Polaków, z czego 80 proc. po stronie Północy. Warto także dodać, że pierwszym oficerem poległym w amerykańskiej wojnie domowej był unionista Konstanty Błędowski, zastrzelony w Saint Louis.

Słownik

abolicjonizm

(z łac. *abolitio* – zniesienie) ruch społeczno-polityczny i ideowy w Europie (przede wszystkim w Wielkiej Brytanii i Francji) oraz w Ameryce (zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych) w XVIII i XIX w., który stawiał sobie za cel zniesienie niewolnictwa i handlu niewolnikami

secesja

(z łac. *secessio* – oddzielenie się) tu w znaczeniu oderwania się części terytorium od dotychczasowego państwa w celu utworzenia nowego

deklaracja

(z łac. *declaratio* – ujawnienie, obwieszczenie) akt prawny, oświadczenie lub zobowiązanie mające moc prawną

Konfederacja

ogólne określenie tych amerykańskich stanów południowych (oraz ich wojsk), które wystąpiły z Unii i utworzyły Skonfederowane Stany Ameryki

Unia

stany, które podczas amerykańskiej wojny domowej pozostały w składzie Stanów Zjednoczonych i były przeciwne secesji stanów południowych

front

rejon bezpośrednich działań wojennych; w innym znaczeniu: położenie własnych jednostek wojskowych znajdujących się najbliżej nieprzyjaciela; w czasie II wojny światowej całość lub część sił zbrojnych danego państwa lub bloku państw rozwinięta na określonym teatrze działań wojennych, np. front zachodni, front wschodni

niewolnictwo

zjawisko społeczne polegające na tym, że pewna grupa ludzi stanowi własność innych ludzi; niewolnik jest przedmiotem praw rzeczowych innej osoby, może być więc kupowany, używany, darowany bądź zastawiany; znaczenie gospodarcze niewolnictwa było różne w różnych kulturach i okresach historycznych, najczęściej sprowadza się do zmuszania niewolnika do nieodpłatnej pracy na rzecz właściciela

telegraf

(z gr. *tele* – daleko + *graphein* – pisać) urządzenie do odbioru i przesyłania informacji, przeważnie tekstowych, na odległość za pomocą kodu telegraficznego; pierwszy elektryczny telegraf zbudowali w 1837 r. angielski fizyk i wynalazca Charles Wheatstone oraz wynalazca William Fothergill Cooke; stosowany od lat 30. XIX w.

Słowa kluczowe

wojna secesyjna, konfederacja, Jefferson Davis, Abraham Lincoln, Proklamacja emancypacji, świat w drugiej połowie XIX w., Gettysburg, niewolnictwo, abolicjonizm, świat na początku XX w.

Bibliografia

- A.I.P. Smith, *Wojna secesyjna*, tłum. T. Tesznar, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- L. Korusiewicz, *Przyczyny wojny secesyjnej w Ameryce*, Warszawa 1983.
- L. Korusiewicz, *Wojna secesyjna 1860–1865*, Warszawa 1985.
- P. Derengowski, *Polacy w wojnie secesyjnej 1861–1865*, Oświęcim 2015.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną i opisami, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Polecenie 2

Wymień i wskaż na mapie stany wchodzące w skład Unii oraz Konfederacji.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wytłumacz, w jaki sposób proklamacja Lincolna o zniesieniu niewolnictwa mogła przyczynić się do zwycięstwa Północy w wojnie secesyjnej.

Polecenie 4

Wyjaśnij, jaki wpływ na ostateczny wynik wojny secesyjnej mogły mieć gospodarcze różnice między Północą a Południem.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmami z udziałem prof. Andrzeja Chwalby, a następnie wykonaj dołączone do nich polecenia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGTGkIJnP>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Wojna secesyjna. Część pierwsza.*

Polecenie 2

Scharakteryzuj napięcia społeczne istniejące między mieszkańcami stanów północnych i południowych USA.

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego niewolnictwo było podstawą gospodarki Południa.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGTGkIJnP>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Wojna secesyjna. Część 2.*

Polecenie 4

Opisz przyczyny oderwania się 11 stanów i próby stworzenia niezależnego państwa. Czy wszystkie stany południowe opowiedziały się za Skonfederowanymi Stanami Ameryki?

Twoja odpowiedź

Polecenie 5

Przedstaw konsekwencje wygrania wojny przez Północ.

Ćwiczenie 1

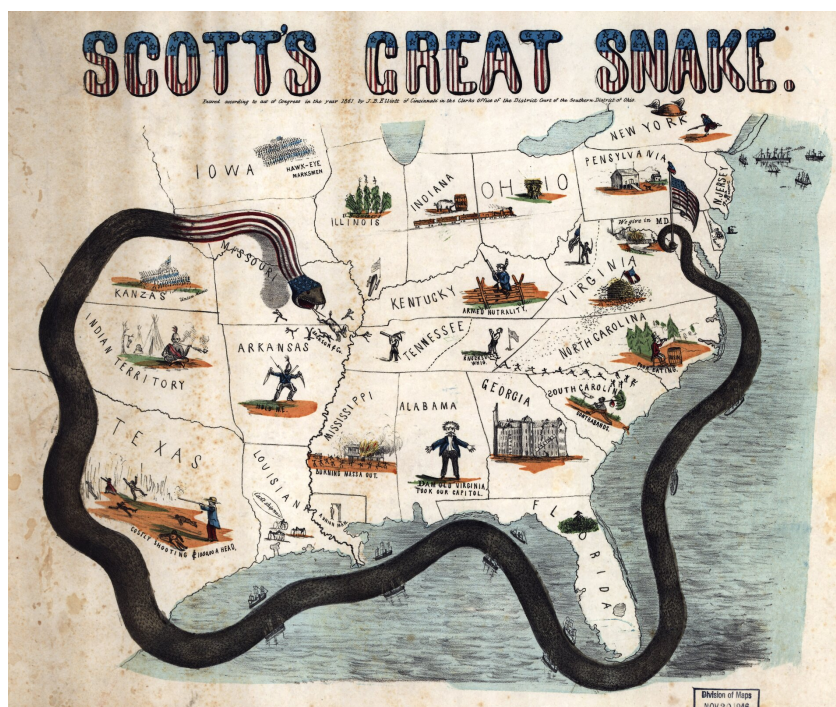
Przedstaw długofalowe i bezpośrednie przyczyny wojny secesyjnej. Rozróżnij gospodarcze, polityczne i kulturowe przyczyny tego konfliktu.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z zamieszczoną niżej karykaturą z okresu wojny secesyjnej, a następnie określ, czyją strategię wojenną ilustruje: Północy czy Południa. Uzasadnij odpowiedź.

Napis na ilustracji: „Wielki wąż Scotta”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Wojna secesyjna

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje społeczeństwo i gospodarkę Stanów Zjednoczonych w połowie XIX w.;
- wyjaśnia znaczenie takich terminów jak: secesja, ruch abolicjonistyczny, Skonfederowane Stany Ameryki, Konfederacja i Unia;
- przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojny secesyjnej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;

- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi, aby uczniowie przypomnieli sobie powstanie Stanów Zjednoczonych oraz ich rozwój.
2. Wskazani uczniowie (albo ochotnicy) przygotowują prezentację na temat Stanów Zjednoczonych w połowie XIX w. – różnic społecznych, gospodarczych i politycznych między stanami południowymi a północnymi. Mogą wykorzystać do tego m.in. treść sekcji „Przeczytaj” oraz pierwszy z filmów z sekcji „Film + Sprawdź się”. Mogą także podzielić się zagadnieniami (np. jedna osoba skupia się na części południowej Stanów Zjednoczonych, a druga – na północnej).

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Uczniowie powinni przypomnieć okoliczności powstania Stanów Zjednoczonych, ich ustrój oraz rozwój państwa.

Faza realizacyjna:

1. Prezentacje uczniów. Część właściwa lekcji zaczyna się od prezentacji efektów pracy w domu wybranych uczniów poświęconych dualizmowi społeczno-gospodarczemu Stanów Zjednoczonych. Nauczyciel weryfikuje poprawność pracy, pozostali uczniowie notują najważniejsze informacje, mogą zadawać pytania prezentującym.

2. Nauczyciel podkreśla, że różnice między stanami oraz kwestia abolicjonizmu były przyczynami wybuchu wojny secesyjnej. Omawia wybór Lincolna na prezydenta oraz secesję stanów południowych.
3. Praca z pierwszym multimedium („Mapa interaktywna”). Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika mapę. Uczniowie odczytują polecenie 2, a następnie wykonują je indywidualnie: wymieniają stany wchodzące w skład do Unii oraz Konfederacji. Wybrana osoba wskazuje je na mapie.
4. Kolejne polecenia uczniowie wykonują w parach. Wyjaśniają, w jaki sposób proklamacja Lincolna o zniesieniu niewolnictwa mogła przyczynić się do zwycięstwa Północy w wojnie secesyjnej oraz jaki wpływ na ostateczny wynik wojny secesyjnej mogły mieć gospodarcze różnice między Północą a Południem. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy i wspólnie je omawiają.
5. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel odtwarza drugi z filmów, a po jego zakończeniu prosi, aby uczniowie przedstawili konsekwencje wygrania wojny secesyjnej przez siły Unii (polecenie 5). Wskazana osoba lub ochotnik udziela odpowiedzi, pozostali uczniowie mogą ją uzupełniać.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie podsumowują swoją wiedzę z wykorzystaniem mapy myśli. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy do czterech uczniów. Każda grupa na środku kartki A4 wpisuje główne hasło „Wojna secesyjna” i rysuje gałęzie mapy. Powinny rozchodzić się promieniście i rozdzielać na kolejne gałęzie. Słowa, które zostaną umieszczone nad gałęziami, powinny być słowami kluczami, które wyrażają istotę myśli lub zagadnienia. Po wykonaniu pracy nauczyciel prosi o omówienie mapy myśli przedstawicieli wybranych grup.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, może ocenić pracę uczniowskich grup.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia 1, 2 i 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”.
2. (Dla uczniów chętnych) Obejrzyj filmy w sekcji „Film + Sprawdź się” i wykonaj dołączone do nich polecenia.

Materiały pomocnicze:

A.I.P. Smith, *Wojna secesyjna*, tłum. T. Tesznar, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.

L. Korusiewicz, *Przyczyny wojny secesyjnej w Ameryce*, Warszawa 1983.

L. Korusiewicz, *Wojna secesyjna 1860–1865*, Warszawa 1985.

P. Derengowski, *Polacy w wojnie secesyjnej 1861–1865*, Oświęcim 2015.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie na podstawie sekcji „Mapa interaktywna” przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.